

Történész teadélutánok

XVI.

2021. október 14.

Októberi teadélutánunk vendége Erdődy Gábor, az MTA doktora, az ELTE BTK professzor emeritusa volt, akinek a Hadtörténelmi Közlemények legfrissebb számában Görgei Artúr és Kossuth Lajos kapcsolatát veretes szövegben, tömören vizsgáló történeti esszéjét vettük szemügyre.

Görgei Artúr személye és a szabadságharcban játszott szerepe napjainkban is elő- előkerül. Hol vacsoraasztaloknál, hol internetes fórumokon, s nemkülönben történelmi konferenciákon. Nagyszerű szakértők foglalkoztak a témával Horváth Mihálytól Kosáry Domokoson és Szabad Györgyön át, napjainkban pedig a Hermann Róbert az, aki a legrészletesebben foglalkozik a Görgei-kérdéssel. Erdődy Gábor a szóban forgó írásával arra mutatott nagyszerű példát, miképpen lehet szaktudományos vétezettséggel a szakmán túliak számára is megragadóan beszélni olyan, ma is időszerű témáról, amely nagyon sokáig történetpolitikai gondolkodásunkat a végletekig megosztotta. Mára ellenben már – olvasható a szóban forgó esszében – „megteremtődtek Görgei Artúr pályája objektív, a történelmileg örökölt torzító beidegződéseket kiküszöbölő értékelésének feltételei.”

Márpedig – ismételjük – torzító beidegződésekben mind a szakirodalom, mind a közgondolkodás bővelkedett. Sokáig élt az a végletekig leegyszerűsített álláspont, mely szerint Görgei elárulta volna a szabadságharc ügyét; erősen rögzült az a hamis kép is, amelyben Kossuth kiváló politikus, de dilettáns katona, vele szemben pedig Görgei kitűnő hadvezér, ám botcsinálta politikus. Erdődy Gábor tanulmánya – jó szemmel építkezve a szakirodalom valós eredményeire – a maga árnyaltságában, történetileg hitelesen mutatja be a két államférfit. Görgei messze nem pusztán katona, hiszen politikai megnyilvánulásai is voltak. Például a váci nyilatkozat patikamérlegesen kimért megfogalmazása is bizonyítja politikusi tehetségét és éleslátását. Ugyanakkor Kossuthnak is voltak helyesnek bizonyuló katonai döntései. Így 1849 nyarán, amikor az ország déli részén akarta koncentrálni az erőket, míg Görgei a komáromi erődbe zárkózott volna be hadseregével. Erdődy Gábor mindkét férfiút illő tisztelettel ábrázolja. Hibáikat nem titkolva meggyőzően állítja, hogy „két zseni”-ről van szó. Történelmünkben nem dúskálunk olyan korszakokban, mint amikor ők éltek, s körülöttük hozzájuk mérhető kvalitások vittek szerepet az ország életében.

Erdődy Gábor a két géniusz hullámzó kapcsolatát igen plasztikusan ábrázolja. Viszonyukat alapvetően a kölcsönös megbecsülés jellemezte, s közben azt nem ritkán súlyos félreértések és sértettségek is befolyásolták. Nem is csodálkozhatunk azon, hogy időnként helytelenül reagáltak, hiszen olyan embert próbáló időszakon mentek keresztül, amikor mindketten tisztában voltak azzal, hogy a nemzet sorsa függ szinte minden egyes döntésükön. Ahogy a szerző megfogalmazta: „Az érdemi alternatívák hiányában folytatott zaklatott kiútkeresés feszültségekkel teli világában a szakmai vitákat is szubjektív elemek terhelték meg, és járultak hozzá a kölcsönös bizalmatlanság további elmélyüléséhez, a politikai légkör elmergesedéséhez”.

Azt sem szabad elfelejtenünk, hogy a 19. század közepén is még a romantika korában vagyunk. Az emberek napjaink szereplőinél sokkal intenzívebben élték meg érzelmeiket. Így Kossuth és Görgei is azt vallotta, hogy a nemzet ügyéért kész meghalni. „Tisztelt Elnök úr! – írja- Görgei Kossuthnak 1849 márciusában – Csatlakozzék velem és menjünk, haljunk meg két tiszta akarató vértanúként ez árva honért, ha azt ezen hiúság- s önzésteljes hidraszerű ármánytól megszabadítani nem tudjuk.” Az ilyen megnyilvánulások hallatán ma az orvos beutalót írta. Akkoron véresen komoly szófordulatok voltak. Hiszen az akkori idők emberének a halálhoz való viszonya teljesen más volt, mint napjainkban. A magas gyermekhalandóság és a gyógyíthatatlan betegségek miatt a halál az élet szerves része volt, ami különösen igaz volt a háborús időszakokban. Bár végül a sors mást rendelt számukra, Kossuth és Görgei is valóban készek lettek volna életüket adni a hazáért.

Görgei Artúr személyének értékelésében a közvéleményt sokig jelentősen befolyásolta Illyés Gyula *Fáklyaláng* című drámája, majd annak televíziós változata. Amikor 1988-ban Katona Tamás közzé tette Görgei Artúr memoárját, az is erősen hatott. Messze nem Görgei az egyetlen történelmi személy, akiről az utókor torzképet alakított ki egy-egy – akár kiemelkedő színvonalú – irodalmi alkotás vagy a szerző által írt szubjektív memoár hatására. A történészekre hárul/na a feladat, hogy a mítoszokat eloszlassák, és a múlt nagyjait érdemeikkel és gyarlóságaikkal együtt mutassák be, elhelyezve őket a korszakban, melynek szelleme alapvetően meghatározta személyiségüket, tetteiket.

Erdődy Gábor tanulmányát leginkább az *elegáns* szó jellemzi. Idézi és elismeri a korszak történészeinek kutatási eredményeit, megállapításait, remek idézeteket választ szövegének alátámasztására. Olyan kiegyensúlyozott és minden mondatában megalapozott szöveget állít az olvasó elé, amely pontosan eligazít, a további részletekben elmélyedni akarónak pedig kedvet csinál a további tanulmányozásra.

Hegedüs Gyula